

Adresováno:

Poslanecká sněmovna,

Ministerstvo práce a sociálních věcí

Ministerstvo spravedlnosti

kancelář Prezidenta republiky

PETICE ZA ODPOVĚDNÉ ROZHODOVÁNÍ V OPATROVNICKÝCH SPORECH TÝKAJÍCÍCH SE DĚTÍ

Co požadujeme:

1. **Stanovení jednoznačné hranice věku dítěte**, pod kterou bude svěření dítěte do střídavé péče odůvodněno výjimečnými či specifickými okolnostmi.
2. **Respekt ke kojení dítěte**. Kojení by nemělo být narušováno nuceným střídáním péče, odstavením či jinými zásahy, rozhodnutí matky ohledně kojení by mělo být respektováno.
3. **Vyloučení střídavé péče ve vysoce konfliktních sporech a případech domácího násilí**. V případech, kde je přítomen silný konflikt nebo násilí, není střídavá péče vhodná. Je nutné důsledné zkoumání historie vztahu a ochrana slabší strany soudem.
4. **Aplikování zákazu mediace v případech domácího násilí a zavedení zásady „no contact“ v praxi**.
5. **Změnu úpravy majetkových práv manželů**. Dlouhotrvající a právně zbytečně složité spory o majetek ohrožují ekonomickou stabilitu slabší strany a negativně dopadají i na děti.
6. **Jasnou zákonnou úpravu postavení OSPOD v soudních řízeních**. Chybí jasné vymezení práv a povinností OSPOD v soudních řízeních, čímž je porušena právní jistota při zastupování dítěte.
7. **Změnu ve vzdělávání soudců a opatrovníků dětí**. Soudci by měli být povinně vzděláváni ve vývojové a dětské psychologii a rovněž ve viktimologii a dospělé psychopatologii, vysoce konfliktní případy by měly být řešeny v mezioborových týmech.
8. **Změnu týkající se účasti psychologů a psychiatrů v soudních řízeních a jejich vzdělávání**. Není vždy nutné, aby se jednalo o soudního znalce z oblasti psychologie a psychiatrie, může se jednat o kvalifikované odborníky, kteří s rodinou již spolupracují a znají genezi případu.
9. **Důsledná ochrana základních práv dětí a rodičů v soudních řízeních a dohled Ústavního soudu**. Rozhodnutí soudu musí odpovídat obsahu spisu a být konkrétně a dostatečně odůvodněná, Ústavní soud by měl jako jediný mimořádný opravný prostředek důsledně dohlížet nad porušením základních práv účastníků řízení v řízení o ústavních stížnostech.
10. **Odpovědnost odborníků a soudců**. Pokud je rozhodnutí soudů zjevně v rozporu se zájmem dítěte, musí existovat rychlý mechanismus revize a nápravy. Stát by se měl hlásit k odpovědnosti za takováto rozhodnutí.

Apelujeme tímto na všechny odpovědné instituce, zejména soudy, aby přestaly uplatňovat paušalizované rozhodování týkající se dětí a rozhodovaly na základě konkrétně provedeného dokazování k zájmu konkrétního dítěte a tím chránily citový a psychický vývoj tohoto dítěte jako účastníka řízení. Děti nejsou objekty sporu, ale samostatné osobnosti s právem na stabilitu, bezpečí, respekt a zdravý vývoj.

Podpisy členů petičního výboru

1) Daniela Holá, advokátka

2) Markéta Chudáčková, advokátka

3) Helena Petrová, psychologka

Vážení,

obracíme se na vás s výzvou k důkladnému přehodnocení paušalizujícího přístupu k rozhodování v opatrovnických věcech týkajících se dětí, a to zejména při úvahách o svěřením dítěte do střídané péče. Tento model výchovy může být přínosný, nicméně jeho automatické uplatňování bez pečlivého zohlednění individuální situace každé rodiny a specifických potřeb dítěte může vést k závažným psychickým a emočním dopadům s dlouhodobými mezigeneračními následky.

Děti nesmí být vnímány jako předmět sporu mezi rodiči, ale jako jedinečné osobnosti s vlastním vnitřním světem a potřebami, které vyžadují respekt a ochranu. Střídaná péče by měla být jednou z možností, nikoliv výchozím řešením na základě pouhého postulátu rovných rodičovských práv bez ohledu na kvalitu péče, stabilitu a bezpečí prostředí, ve kterém dítě vyrůstá.

Rodinné právo je v současnosti nesourodé, chybí jednotná a ucelená kodifikace, včetně jasné procesní úpravy. Významná část právní úpravy je tak nahrazována judikaturou Ústavního soudu, která – jakkoli kvalitní – je vždy aplikací práva na daný individuální případ. V našem právním systému by však primárním zdrojem práva měla být legislativa, nikoliv judikatura.

Právě z této dlouhodobé zkušenosti vznikla naše iniciativa, jejímž cílem je upozornit na nejzávažnější systémové nedostatky současného opatrovnického systému. Jeho správné nastavení má zásadní dopad na životní podmínky tisíců rodin a dětí ročně. Chybná rozhodnutí přitom mohou způsobit nevratné škody a zanechat následky, které se projeví napříč generacemi.

Pro přiblížení našich požadavků přinášíme specifikaci jednotlivých bodů petice:

AD1) Stanovení jednoznačné hranice věku dítěte, pod kterou bude svěřením dítěte do střídané péče odůvodněno výjimečnými či specifickými okolnostmi. Takový věk by neměl být nižší než 3 roky, a to s ohledem na potřebu navázání bezpečné vztahové vazby s primárním pečovatelem, kterým je v převážné většině případů matka. Narušení bezpečné vztahové vazby má pro dítě závažné dopady z hlediska dlouhodobého psychického vývoje, který může vyústit i v poruchy osobnosti. Nelze paušalizovat volbu vhodného modelu péče bez zohlednění věku dítěte. Dítě v raném věku má zcela jiné potřeby než dítě školního, či pubertálního věku. Zároveň je třeba v raném věku dítěte přistupovat k nočnímu přespávání mimo domov primárního pečovatele s maximální obezřetností a v rámci postupného adaptačního režimu. I v předškolním věku dítěte je stále vhodnější volit spíše asymetrickou střídanou péči s převahou primárního pečovatele a kratšími úseky střídání.

AD2) Respektování kojení dítěte a jeho intimní povahy. Rozhodnutí o kojení či odstavení dítěte by mělo být svobodným rozhodnutím matky a matka by neměla být přímým, či nepřímým způsobem donucována k odstavení dítěte, odstříkávání mléka, či dostavování se na určité místo k nakojení.

AD3) Detekce vysoce konfliktních sporů. Střídaná péče by neměla být nařizována v případech, kdy mezi rodiči panuje silný konflikt, anebo bylo přítomno domácí násilí psychického, či fyzického rázu. Soudy nesmí rezignovat na zjištění pozadí rozpadu vztahu a genezi jeho vývoje. Domácí násilí, silný konflikt a manipulace nesmí být bagatelizovány a naopak mají být primárními vodítky při volbě vhodného modelu a rozložení péče.

AD4) Zákaz mediace ve vysoce konfliktních sporech a **respekt k dodržování zásady „no contact“** v případech domácího násilí. Mediace je ve vysoce konfliktních sporech naprosto nevhodným nástrojem, neboť konfliktní spory jsou často doprovázeny značnou mocenskou nerovnováhou mezi rodiči. Stejně tak není vhodná nucená komunikace mezi rodiči ve vysoce konfliktních případech, kde je přítomno domácí násilí, včetně psychického násilí. Takový rodič je pak hodnocen jako neochotný k dohodě nebo nespolupracující, což eskaluje spor a uschopňuje agresora.

AD 5) Změna úpravy majetkových práv manželů, kdy právní úprava je v současné době nepřehledná, nevymahatelná v reálném čase a spory o vypořádání SJM prodlužují rodinné spory běžně až o několik let. Tento stav umožňuje dlouhodobé někdy až trvalé ekonomické násilí na majetkově slabší straně. Konfliktní a majetkově neutěšené situaci je po celou dobu vystaveno i dítě.

AD 6) Jasná zákonná úprava postavení OSPODů v soudních řízeních, včetně jasného stanovení jejich práv a povinností. Nejasné zákonné postavení OSPODů v soudních řízeních, kdy práva a povinnosti OSPODu jako procesního opatrovníka nejsou jasně stanoveny zákonem, zakládá značnou právní nejistotu účastníků řízení a je minimálně porušením práva dítěte na spravedlivý proces. Zároveň vytváří možnost pro široké spektrum působení OSPODů v jednotlivých případech, což může v řízeních způsobovat tzv. „překvapivá“ rozhodnutí nezaložená na obsahu spisu, ale na postoji OSPODu. Nutno dodat, že uvedené platí i o roli ÚMPODu.

AD 7) Vzdělávání soudců a opatrovníků dětí. Opatrovnické soudnictví je jedno z nejdůležitějších odvětví justice a měla by mu být přidělena odpovídající priorita a požadavek na vysokou specializaci. Soudci by měli být povinně vzděláváni ve vývojové a dětské psychologii a rovněž ve viktimologii a dospělé psychopatologii, aby byli schopni detekovat problematické chování a základní osobnostní rysy, a přitom uměli poskytnout ochranu rodiči v pozici oběti domácího násilí. Soudci by měli mít k ruce odbornou supervizi a být zařazeni do programů cílených na prevenci vyhoření. Je třeba se otevřeně zabývat otázkou nastavení dlouhodobé motivace soudce, který po vyřešení sporu nemá zpětnou vazbu o dalším vývoji kauzy a není tak konfrontován s důsledky svého rozhodování, ať už pozitivními, či negativními. V dlouhodobém horizontu takové prostředí vede k odtrženosti justice od praxe a lidského rozměru důsledků jejich práce. Vysoce konfliktní případy by měly být odejmuty z běžné agendy OSPOD a tyto případy by měly převzít odborně vyškolení pracovníci, kteří budou pracovat v mezioborových týmech.

AD 8) Změna týkající se účasti psychologů a psychiatrů v soudních řízeních a jejich vzdělávání V případech vysoce konfliktních sporů, je nezbytné, aby zúčastnění odborníci přistupovali k posudkům a hodnocením s akcentem na dítě. Psychologické/ psychiatrické zkoumání musí být metodicky zaměřeno primárně na opatrovnickou roli a určit, který z rodičů má lepší výchovně vzdělávací potenciál. Odborník vyjadřující se k lepšímu rodičovskému potenciálu by měl být vzdělán v oblasti psychologické, pedagogické a mít povědomí o vývojové psychologii a alespoň základní znalosti z psychopatologie a poruch osobností. Není nutné, aby se vždy jednalo o soudního znalce z oblasti psychologie a psychiatrie, může se jednat o odborníky, kteří s rodinou již spolupracují a znají genezi případu.

AD 9) Posílení prvků respektu k základním právům osob zúčastněných na řízení a jejich kontrola, kdy tímto apelujeme na ochranu a stabilitu základních práv Ústavním soudem. Právním rámcem pro opatrovnické spory jsou v první řadě základní práva člověka. Role Ústavního soudu a dopad jeho nálezů je praxí vnímán jako zásadní. To vede jak k dotváření práva, tak ale také k absolutizaci závěrů nálezů Ústavního

soudu, ta může dále vést k radikalizaci právní praxe. Střídavá péče je dnes právní praxí vnímána jako standart a v řízeních je nutné dokazovat opak, bez ohledu na specifika daného případu. Tím se stalo, že ani v případech malých dětí ani vysoce konfliktních sporů není často možné docílit jiné než střídavé péče, která může dítěti škodit. Na druhou stranu základní práva jednotlivců v řízeních o ústavní stížnosti často Ústavním soudem chráněna nejsou s paušálním odkazem, že Ústavní soud nenahrazuje činnost soudů nižších. Tím dochází k oslabení důvěry v Ústavní soud jako orgán kontroly ústavnosti v řízeních o ústavní stížnosti v rodinných věcech a nemožnost přezkumu takových soudních rozhodnutí v rámci mimořádného opravného prostředku. Dále je třeba **deklarovat požadavky na lidský, empatický, uctivý a odborný postup osob zúčastněných na opatrovnických řízeních, stejně tak jako na dostatečně konkrétní odůvodnění soudního rozhodnutí.** Účastník řízení by neměl být v rámci soudního řízení vystaven jakémukoli dehonestujícímu jednání ze strany soudu ani OSPODu ani osob zúčastněných na řízení, neměl by být nepřiměřeně nucen k dohodě. Dítě jako účastník řízení by mělo požívat zvláštní ochrany a jeho projev vůle by měl být hodnocen kvalifikovanými osobami schopnými rozlišit obranné mechanismy dítěte, manipulaci s vůlí dítěte zejména v případech vysoce konfliktních sporů. Stejně tak by nemělo docházet k rozdílnému přístupu k účastníkům řízení, měli by mít rovné právo tvrdit a dokazovat. Rozhodnutí soudu by měla být odůvodněna dostatečně konkrétně s odkazem na konkrétní skutečnosti daného případu a v řízení provedené důkazy, pouhý odkaz na názor soudu a nálezy ústavního soudu není dostatečné odůvodnění rozhodnutí. Stejně tak i nejlepší zájem dítěte musí být vždy odůvodněn konkrétními zjištěními soudu **v daném případě.**

AD 10) Odpovědnost odborníků a soudců. Soudy by měly být odpovědné za svá rozhodnutí a v případě, že rozhodnutí opatrovnického soudu prokazatelně dítě poškozuje, by měl existovat mechanismus revize a možnosti nápravy, stát by se měl hlásit k odpovědnosti za takováto rozhodnutí.